Συγκριτική Πολιτική
Μάθημα 1ο

Πολιτική, κυβέρνηση και άλλες βασικές έννοιες

Σημερινό μάθημα 1ο

1. Τι είναι πολιτική
2. Κυβέρνηση και διακυβέρνηση
3. Είδη κυβερνήσεων
4. Ισχύς
5. Εξουσία και νομιμοποίηση
6. Κράτος και κυριαρχία
7. Κράτος και έθνος
8. Ιδεολογία
9. Αριστερά και Δεξιά

Τι είναι πολιτική;

Τι είναι πολιτική;

Τι είναι πολιτική;

Τι είναι πολιτική; Έχει θέση η βία στην πολιτική;

Τι είναι πολιτική;

- Συλλογική δραστηριότητα: εσωτερικά και μεταξύ ομάδων
- **Λήψη αποφάσεων** που αφορούν την ομάδα (διαβούλευση, επιβολή)
- Σύγκρουση συμφερόντων, ανταγωνισμός
- Συγκερασμός διαφορετιών απόψεων, συμβιβασμός και διαχείριση των διαφορών
- Πολιτικές αποφάσεις: δεσμευτικές για τα μέλη της ομάδας, εφαρμόζονται υποχρεωτικά
- Αναγκαιότητα της πολιτικής: ζούμε σε ομάδες, κοινωνίες, σχέσεις με άλλες ομάδες. Η αδυναμία πολιτικής θα σήμανε και το τέλος μιας ομάδας

Εφαρμογή αποφάσεων

- Οι πολιτικές αποφάσεις πρέπει να εφαρμοστούν, κατά προτίμηση με τη συναίνεση των μελών μιας ομάδας
- Αν δεν υπάρχει συναίνεση;
- Δημόσια εξουσία – χρησιμοποιείται για την εφαρμογή της συλλογικής πολιτικής
- Πολιτική: «δεσμευτικός καταμερισμός των αξιών» και των αγαθών σε μια κοινωνία

Επιδίωξη του δημόσιου καλού ή του ιδιωτικού συμφέροντος;

- Ερμηνεία της πολιτικής ως δραστηριότητας που υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, την επιδίωξη κοινών και ενάρετων στόχων, μέσα από διαβούλευση, αρχαία Ελλάδα, Αριστοτέλης
- Πραγματιστική ερμηνεία: οι σύγχρονες κοινωνίες είναι σύνθετες και συγκρουσιακές, επιρροή των ιδιωτικών συμφερόντων, η πολιτική ως εργαλείο για την απόκτηση πλούτου
- Ανταγωνισμός ανάμεσα σε ομάδες
- Πολιτική: συνεργασία και σύγκρουση, κοινά και ανταγωνιστικά συμφέροντα

Τι είναι κυβέρνηση;

- Θεσμοί επιφορτισμένοι με τη λήψη αποφάσεων για λογαριασμό της κοινωνίας
- Ποιοι είναι αυτοί οι θεσμοί;
- Είναι υποχρεωμένη μια κυβέρνηση να ζητήσει ρητά τη γνώμη του καθενός για να πάρει μια απόφαση;
- Είναι αναγκαία η κυβέρνηση και γιατί;
- Πως αντιμετωπίζεται ο κίνδυνος κατάχρησης της κυβερνητικής εξουσίας;

Πολιτική ≠ Κυβέρνηση ≠ Διακυβέρνηση

- **Πολιτική** → δραστηριότητες που αφορούν στη διαμόρφωση και τη λήψη αποφάσεων
- **Κυβέρνηση** → σύνολο θεσμών, δομών και διαδικασιών μέσα από τις οποίες λαμβάνονται οι συλλογικές αποφάσεις, και επιτυγχάνονται οι στόχοι της πολιτικής, προνομιακό πεδίο. Στενή και ευρύα έννοια
- **Διακυβέρνηση**

  Διαχείριση περίπλοκων κοινωνιών. Λήψη αποφάσεων και ρύθμιση συγκρούσεων δίχως κυβέρνηση (π.χ. ΕΕ), αλλά μέσα από διαπραγματεύσεις και συμφωνίες

Διακυβέρνηση

- Πολλαπλοί δρώντες εκτός από την κυβέρνηση συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης και εφαρμογής των συλλογικών αποφάσεων
- Ανάλογα με τον τομέα, οι εργοδότες, τα σωματεία, η δικαστική εξουσία, οι δημοσιογράφοι
- Δίκτυο παρά σύνολο δρώντων και θεσμών
- ΕΕ, διεθνές σύστημα, Διαδίκτυο (internet)

Ωφέλη και κίνδυνοι της κυβέρνησης

- Ασφάλεια
- Προβλεψιμότητα στους πολίτες
- Σταθερό τρόπο λήψης και εκτέλεσης αποφάσεων
- Συμφωνία για τον μηχανισμό επίλυσης των διαφωνιών
- Αλλά και κίνδυνο κατάχρησης της εξουσίας: «ποιος θα φυλάσσει τους φύλακες;»

Είδη κυβερνήσεων

- **Κατηγοριοποίηση**, σημαντικό εργαλείο στη συγκριτική πολιτική – Αριστοτέλης, πολιτικά συστήματα (πόσοι κυβερνούν, φύση της εξουσίας (ορθή ή παρεκβατική))
- **Φιλελεύθερη δημοκρατία**: ψήφος, πολιτικά κόμματα, ανεξάρτητα ΜΜΕ, συνταγματικοί περιορισμοί, αυτονομία του ατόμου
- **Ανελεύθερη δημοκρατία:** ηγέτες εκλέγονται αλλά δεν υπάρχει ισότητα και ελευθερία, παρέμβαση στα ΜΜΕ, στην αγορά, έλεγχος της αντιπολίτευσης, π.χ. Ρωσία, Μαλαισία, Βενεζουέλα, Μεξικό
- **Απολυταρχικά καθεστώτα:** στρατιωτικές δικτατορίες, παραδοσιακά καθεστώτα, ηγέτες υπεράνω του νόμου
- **Ολοκληρωτικά καθεστώτα:** φασισμός, κομμουνισμός

Κράτος

- **Κυρίαρχη μορφή πολιτικής οργάνωσης στον σύγχρονο κόσμο**
- *Εξαιρέσεις*: Γιβραλτάρ (βρετανική αποικία), Βοσνία (υπό διοίκηση ΟΗΕ), Χονγκ Κονγκ και Θιβέτ (διεκδικούν διευρυμένη αυτονομία εντός της Κίνας), Πουέρτο Ρίκο
- Υπερβαίνει όλους τους άλλους θεσμούς της κοινωνίας
- ***Κράτος ≠ κυβέρνηση*** (αρχηγός κράτους ≠ επικεφαλή κυβέρνησης). Κράτος = κυβέρνηση, πληθυσμός, έδαφος. Κράτος = πολιτική κοινότητα, κυβέρνηση = εκτελεστικός-διοικητικός θεσμός
- **Δυνατότητα αλλά και δικαίωμα να ασκήσει νόμιμη χρήση βίας εντός των ορίων του**. Όταν απειλείται το μονοπώλιο της νόμιμης βίας του κράτους (π.χ. εμφύλιος πόλεμος), τότε κινδυνεύει η ίδια η ύπαρξη του κράτους.

Θεμελίωση του κράτους: κυριαρχία

- Νομική έννοια της κυριαρχίας: θεμελιώδης στην ανάπτυξη του ευρωπαϊκού κράτους, π.χ. Γαλλία, Βρετανία. Το ύπατο όργανο στη λήψη αποφάσεων εντός μιας πολιτικής κοινότητας
- Υπέρτατη εξουσία, όπου και αν εδράζεται αυτή. Ο Λεβιάθαν του Τόμας Χομπς – μια υπέρτατη, απόλυτη και αδιαφιλονίκητη εξουσία είναι αναγκαία.
- Συγκέντρωση της κεντρικής εξουσίας -- Το κράτος δεν υπόκειται σε κάποια ανώτερη αρχή.
- Ιστορικά: εδραίωση της εξουσίας του μονάρχη στο βασίλειό του στην Ευρώπη (*L' etat c' est moi*)
- Δημοκρατικές κοινωνίες: πηγή κυριαρχίας τα αιρετά κοινοβούλια που εκπροσωπούν το λαό

Η έννοια της κυριαρχίας εκτός Ευρώπης

- Σημαντική αν και όχι πάντα τόσο ισχυρή
- Π.χ. ομοσπονδιακό κράτος των ΗΠΑ: πολιτική εξουσία μοιρασμένη ανάμεσα στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση και τις πολιτείες
- Ενιαία βάση: το κοινό Σύνταγμα που το θέσπισε ο «λαός», και εφαρμόζεται από το Ανώτατο Δικαστήριο
- Πολιτική παράδοση του φιλελευθερισμού στις ΗΠΑ: το κράτος ως απόλυτος κυρίαρχος πρέπει να υπόκειται στον έλεγχο των νόμων και του συντάγματος – Τζων Λόκ

Κυριαρχία (sovereign)

- Υπέρτατη πηγή εξουσίας μιας κοινωνίας. Ο ανώτατος άρχων (sovereign), το ύπατο και τελικό όργανο για τη λήψη των αποφάσεων εντός της κοινότητας
- Ένα κράτος δεν μπορεί να είναι μερικώς κυρίαρχο αλλά είναι απόλυτα κυρίαρχο (ή δεν είναι)
- Ισχύει το τελευταίο σήμερα, τουλάχιστον στην Ευρώπη;

2 διαστάσεις της κυριαρχίας
Εσωτερική και *εξωτερική*

- Εσωτερική κυριαρχία: αναφέρεται στην **εξουσία που έχει ένα κράτος εντός των γεωγραφικών ορίων του,** π.χ. να υιοθετεί και να εφαρμόζει νομοθεστία
- Εξωτερική κυριαρχία: **διεθνή αναγνώριση** της δικαιοδοσίας που έχει ένα κράτος να ασκεί εξουσία εντός του εδάφους του/ **συμμετέχει στο διεθνές σύστημα** ως αποδεκτό μέλος/ υπόλογο στο διεθνές δίκαιο
- Εσωτερική και εξωτερική κυριαρχία: δύο όψεις του ίδιου νομίσματος

Έθνος: πως ορίζεται;

- Κοινή εθνικότητα = γλώσσα; Π.χ. Γαλλία όχι όμως στην Ελβετία, στην Κένυα ή στην Ινδία
- Έθνος: κάθε ομάδα που διεκδικεί το δικαίωμά της ως τέτοιο
- Συνδέεται με ένα συγκεκριμένο τόπο, έδαφος
- Διεκδίκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης εντός γεωγραφικών ορίων της πατρίδας
- Δικαίωμα στην πολιτική αυτονομία: θεμελιώνεται πάνω σε έναν κοινό πολιτισμό (κουλτούρα), τον οποίο μία ομάδα αξιοποιεί ή και εφευρίσκει

Πότε μία ομάδα με κοινές πολιτισμικές καταβολές γίνεται έθνος;

- **Πολιτική αυτοδιάθεση**: ανεξαρτησία ή συνειδητή εκχώρηση εξουσίας
- Π.χ. οι γαλλόφωνοι του Καναδά είναι γλωσσική κοινότητα ή έθνος; Αίτημα αυτονομίας ή ανεξαρτησίας
- **Έθνος**: ομάδα ανθρώπων με κοινή συνείδηση, κοινό πολιτισμό, κοινό παρελθόν, συνδέεται με καθορισμένη γεωγραφική περιοχή, και διεκδικεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης

Γιατί, από πότε, και για πιο λόγο υπάρχουν τα έθνη;

- Είναι τα έθνη αρχέγονα ή νεωτερικά;
- Δημιουργήθηκαν κυρίως τον 19ο και 20ο αιώνα στην Ευρώπη και στον αποικιακό κόσμο
- Εθνική ταυτότητα: συνενώνει ανθρώπους και μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες κάτω από την αρχή (ή επίφαση) ισότητας
- Anderson: τα έθνη ως «φαντασιακές κοινότητες». Κατέστησαν εφικτά με την ανάπτυξη του αλφαβητισμού, της μαζικής επικοινωνίας και του έντυπου καπιταλισμού

Εθνικισμός: ο νεκροθάφτης των αυτοκρατοριών

- Η κυριότερη ιδεολογία του 20ου αιώνα: υποστηρίζει ότι τα έθνη έχουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης
- Ernst Gellner: ταύτιση μεταξύ πολιτικής και εθνικής μονάδας
- Διακήρυξη δημοκρατίας: οι «λαοί» πρέπει να κυβερνούν τους εαυτούς τους
- Αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης: νομιμοποιητική βάση για την επαναχάραξη του ευρωπαϊκού χάρτη μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και το τέλος των αυτοκρατοριών

Έθνη κράτη: υπάρχουν πραγματικά;

- **Έθνος-κράτος**: κράτος με το δικό του έθνος (Ισλανδία)
- **Πολυεθνικό κράτος**: κράτος με περισσότερα από ένα έθνη (Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Βέλγιο, κλπ.)
- **Έθνος χωρίς κράτος** και διασκορπισμένο σε διάφορες χώρες (Παλαιστίνιοι, Κούρδοι, Βάσκοι)
- **Διασπορά**: έθνος διασκορπισμένο εκτός του δικού του κράτους (Εβραίοι, Αρμένιοι)

Συγκριτική Πολιτική

- ***Με ποιους τρόπους διευθετούν οι κυβερνήσεις τις εθνικές διαφορές μέσα στα πολυεθνικά κράτη;***
- ***Ποιοι μηχανισμοί συμβάλλουν περισσότερο στην πολιτική σταθερότητα;***

Πολιτική ισχύς (power)

- Ικανότητα μιας κυβέρνησης να πετύχει τις επιδιώξεις της και τους συλλογικούς στόχους, και να ξεπεράσει την αντίσταση. Παράδειγμα;;
- Όχι μόνο μονομερής δράση, αλλά κυρίως συντονισμένη δράση
- Επιρροή/ ικανότητα διαμόρφωσης προτιμήσεων, και κινήτρων. Πως ασκείται; Μέσω υποσχέσεων ή της απειλής κυρώσεων, ή με διαπραγματεύσεις και πειθώ.
- Ισχύς μιας πολιτικής κοινότητας, ή ικανότητα μιας ομάδας να επιρατεί έναντι των ανταγωνιστών της
- Π.χ. ο Τζωρτζ Μπους επιχείρησε να πείσει τους Αμερικανούς ότι η εισβολή στο Ιράκ το 2003 ήταν απάντηση σε απειλή που δεχόταν η ασφάλεια των ΗΠΑ

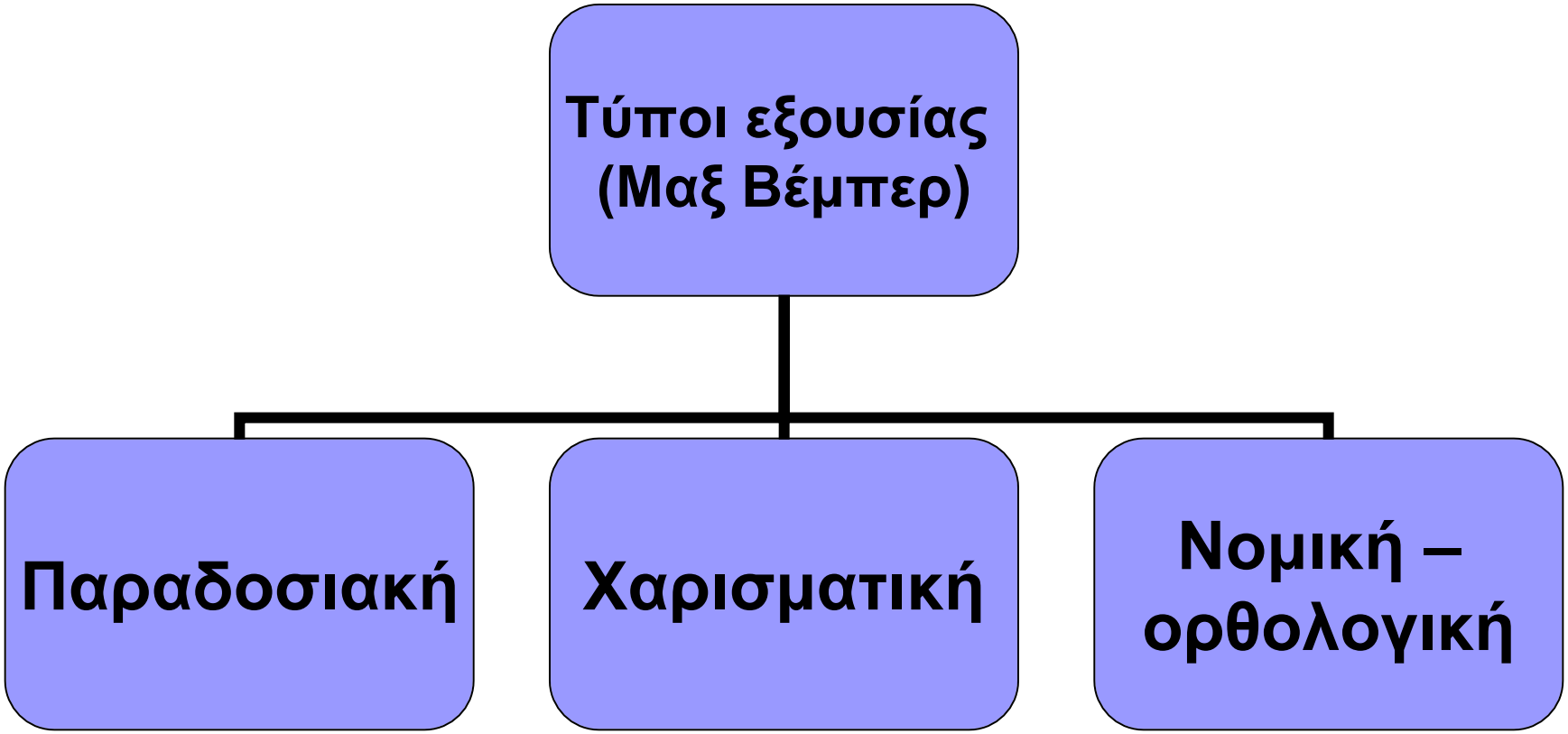
Πολιτική εξουσία (authority)

- Ισχύς – δύναμη να ενεργείς/

  Εξουσία – δικαίωμα να ασκείς ισχύ

  → Ένας στρατηγός έχει ισχύ έναντι των εχθρικών στρατευμάτων αλλά δεν έχει εξουσία πάνω τους, μόνο πάνω στους δικούς του στρατιώτες
- Αναγνώριση της εξουσίας των ηγετών, αποδοχή του δικαιώματός τους να λαμβάνουν αποφάσεις ακόμη και όταν δεν συμφωνεί κανείς με αυτές
- Εξουσία: **το δικαίωμα του άρχειν**/ το δικαίωμα (και όχι η δυνατότητα) πολιτικής δράσης
- Εξουσία ≠ ισχύ/ Η εξουσία όμως δημιουργεί και ισχύ

Από πού απορρέει η εξουσία; Πως νομιμοποιείται η ισχύς;

Παραδοσιακή

► Επέκταση της πατριαρχικής εξουσίας ► Βάση: το έθιμο και ο καθιερωμένος τρόπος δράσης ► Μη δημοκρατικές χώρες ► Ανισότητα: οι ισχυροί φροντίζουν τους αδύναμους με αντάλλαγμα την αφοσίωσή τους	<u>Παραδείγματα</u> Μονάρχες Μέση Ανατολή (Αραβικά Εμιράτα, Κουβέιτ) Αφρική

Χαρισματική

● Προσήλωση στον ηγέτη και στο μήνυμά του ● Ηγέτης: *θεωρείται* από τους οπαδούς του ως μοναδικός ● Χάρισμα: όχι εγγενή ιδιότητα του ηγέτη, ● Πολιτικές συνθήκες μέσα από τις οποίες αναδύεται η ανάγκη προσήλωσης σε έναν χαρισματικό ηγέτη – ποιες συνθήκες; Συνήθως μέσα από συνθήκες κρίσης	<u>Παραδείγματα</u> Ιησούς Χρηστός Μαχάτμα Γκάντι Μάρτιν Λούθερ Κινγκ Αδόλφος Χίτλερ Αγιατολάχ Χομεϊνί

Νομική - ορθολογική

● Κανόνες, διαδικασίες, θεσπισμένοι ρόλοι ● Σημαντικό είναι το αξίωμα, όχι ο αξιωματούχος ● Περιορίζει την κατάχρηση της εξουσίας ● θεμέλιο των ατομικών δικαιωμάτων/ κράτος δικαίου ● κυρίαρχη στο σύγχρονο κόσμο και στις δημοκρατίες	<u>Παραδείγματα</u> Γραφειοκρατία Ευρωπαϊκά κράτη Γερμανία (σύνταγμα, διοικητικοί κώδικες, κράτος δικαίου)

Νομιμοποίηση

- Ένα νομιμοποιημένο σύστημα διακυβέρνησης εδράζεται πάνω στην ***εξουσία***
- Αναφέρεται σε ένα ολόκληρο σύστημα διακυβέρνησης, όχι σε ένα συγκεκριμένο αξίωμα
- Νομιμότητα: τεχνικός όρος - αν ένας νόμος θεσπίστηκε με τις προβλεπόμενες διαδικασίες
- Νομιμοποίηση: πολιτικός όρος – αν μία κοινωνία αποδέχεται την εγκυρότητα όλου του πολιτικού συστήματος
- Νομιμότητα δίχως νομιμοποίηση – π.χ. απαρτχάιτ στην Νότιο Αφρική

Ιδεολογία

- Οι ιδέες παίζουν ρόλο στην πολιτική
- Ιδεολογία: ένα συλλογικό σύστημα στάσεων και πεποιθήσεων που προτάσσει συγκεκριμένες κοινωνικές διευθετήσεις
- Διατυπώνει μια περιγραφή της ανθρώπινης φύσης, της δέουσας οργάνωσης του κράτους και της κοινωνίας, τη θέση του ατόμου μέσα στη θεσμπισμένη τάξη
- Π.χ. Φιλελευθερισμός
- Bell και Fukuyama: «τέλος της ιδεολογίας»;

Αριστερά και Δεξιά

- Εξελίσσονται ιστορικά
- Ετικέτες ιδεών και πολιτικών κομμάτων
- Εν μέρει έχουν χάσει την αξία τους, ειδικά αναφορικά με την οικονομία της αγοράς
- Νέα θέματα, π.χ. Περιβάλλον, μετανάστευση, ατομικές ελευθερίες, δεν απορροφούνται εύκολα στο δίπολο αυτό

Αριστερά

- Ισότητα
- Διεθνισμός
- Ανθρώπινα δικαιώματα
- Μεταρρύθμιση
- Δημόσια ιδιοκτησία

Δεξιά

- Παράδοση
- Επιδίωξη εθνικού συμφέροντος
- Εδραιωμένη εξουσία
- Ελεύθερη αγορά